

HET WAPEN VAN DE VERBINDINGSDIENST

OVER "CONTRADICTIO IN TERMINIS" EN TAKEN

Door: majoor b.d. Peter Yska

De aanleiding voor dit artikel is de vraag die ik meerdere malen aan officieren en onderofficieren van de verbindingdienst stelde: "waarom is de Verbindingsdienst eigenlijk een wapen"?

U raadt het natuurlijk al dat ik het voornamelijk moest doen met verbaasde blikken en vaak weinig zeggende antwoorden. Het meeste hoorde ik: "ik weet het niet", "ja, ik denk dat het historisch zo gegroeid is", "de Genie was ook een wapen en ons wapen is daaruit voortgekomen", "ja, vreemd eigenlijk want wij gebruiken helemaal geen wapens, schieten is niet onze taak" en "ik zou het zelf ook graag willen weten want ik delf bij discussies met collega's van andere wapens altijd het onderspit". Dergelijke antwoorden blijven onbevredigend. Een reden voor mij om zelf dan maar een antwoord op die vraag te vinden.

ONDUIDELIJKHEID

De naam "Wapen van de Verbindingsdienst" geeft dikwijls aanleiding tot vraagtekens door de combinatie van de woorden "wapen" en "verbindingdienst". Duidelijkheid bestaat er wel over het waarom er een afscheiding van de Genie plaats moest vinden. Over het hoe en waarom van de naam "Wapen van de Verbindingsdienst" is opvallend weinig geschreven. In documenten over de geschiedenis van de verbindingdienst gaat het meestal over de noodzaak om als apart wapen verder te gaan. In geen daarvan staat iets over waarom voor de thans nog gangbare naam is gekozen.

EEN TERUGBLIK

Het KB van 18 april 1946, nr. 154 bepaalde dat per 15 april 1946 het 1e Regiment Verbindingstroepen was opgericht. Voor kapitein Kautz een reden om in 1947 te pleiten voor "de ontwikkeling van een zelfstandig Wapen der Verbindingstroepen"¹⁾. In zijn artikel gebruikte hij zelf opmerkelijk genoeg vele malen het toen kennelijk reeds ingeburgerde woord verbindingdienst. Dit laatste woord kwam in juli 1945, bij de oprichting van de School Verbindingstroepen in de Nieuwe Alexanderkazerne in Den Haag, al in een officieel stuk voor. Het personeel en materieel voor deze school was onder andere afkomstig van de sectie Verbindingdienst van het Militair Gezag²⁾. Het in november van hetzelfde jaar opgerichte Directoraat Vorming kreeg ook een Sectie Verbindingdienst. Een jaar later viel in Onze Band te lezen: "Hun opneming in het officierenkorps van den Verbindingdienst beschouwen zij als een grote eer" en "Zij zullen met hun enthousiasme, een aanwinst zijn voor het Korps van den Verbindingdienst, aan welks bij uitstek dienende taak ook zij hun beste krachten zullen wijden"³⁾.

Wat in het gestelde opvalt is dat er al een aanwijzing in voorkomt dat er op korte termijn sprake zou kunnen zijn van een zelfstandige verbindingdienst, een "Korps van den Verbindingdienst" (korps vermoedelijk in de betekenis van wapen of dienstvak). En is misschien voor het woord verbindingdienst gekozen om duidelijk te maken dat het niet meer ging om de verbindingstroepen van de Genie maar om een zelfstandig korps?

Heel bijzonder is dat de officieren bestemd voor dit korps bij hun beëdiging benoemd en aangesteld werden tot reserve-tweede luitenant bij het reserve-personeel der landmacht bij het wapen der infanterie en niet bij de genie, dat gebeurde pas later.

Officiële status krijgt het woord verbindingdienst bij de oprichting van het "Wapen van de verbindingdienst" op 1 mei

1949 bij Ministeriële Beschikking van 25 april 1949, HKGS Sectie G2, nr. 1002 opgenomen in LO 88/1949⁴⁾.

Voor personeel niet behorend tot de verbindingdienst is het waarschijnlijk moeilijk te duiden dat het begrip "wapen" en "dienst" naast elkaar voorkomen. Maar wapen in de betekenis van een voor een bepaalde strijdwijze bestemde hoofdgroep van de krijgsmacht en dienst als: "instelling" of "organisatie" verduidelijkt wel het een en ander.

DIENST EN DIENSTVAK

Onduidelijk is waarom in LO 88/1949 het woord verbindingdienst niet met een hoofdletter V is geschreven. Datzelfde geldt trouwens ook voor de eenheden waarvan personeel bij het wapen wordt geplaatst, namelijk van het:

- Directoraat verbindingdienst
- Depot verbindingstroepen
- Regiment verbindingstroepen

Duidelijk is wel dat "dienst" op dat moment niets te maken had met het begrip "dienstvak". Het onderhoud en de bevoorrading van verbindingdienstmaterieel was bij de oprichting van het wapen nog ondergebracht bij het Dienstvak voor de technische dienst⁵⁾. Pas na 1952 kreeg de verbindingdienst de taak van "dienstvak" erbij. Halverwege de jaren zestig van de vorige eeuw werd echter aan die taak alweer getornd toen

Plechtigheid in Utrecht op 1 mei 1949. V.r.n.l. paradedecommandant, Mr. W.F. Schokking (Min. van Def.), lgen mr. H.J. Kruls (CGS), genm M.R.H. Calmeijer (plv CGS), kol C.W. Lanen (C Depot VbdT), kol J.J. Marlet (Inspecteur Vbdd).

de Park- en Werkplaatspelotons bij de divisieverbindingbataljons verdwenen. Definitief raakte het wapen de taak van dienstvak kwijt in 2002 toen de elektronisch monteurs overgingen naar de Technische Dienst.

Bij de landstrijdkrachten bestond een verdeling in wapens en dienstvakken. Omdat de verbindingdienst bij de oprichting geen hoofdtak had als dienstvak bleef dus de andere mogelijkheid van wapen over waarbij voor de naam “Wapen van de Verbindingdienst” werd gekozen.

Voor majoor Van Hooitegem was ook niet alles duidelijk toen hij schreef: “De aanduiding Wapen der Verbindingdienst moge op zichzelf een contradictio in terminis zijn, niet kan worden ontkend, dat hier inderdaad van een hulpwapen sprake is. Ook al is dit dan ook op volkomen technische leest geschoeid. In de eerste plaats dient het de stafdienst, in de tweede plaats in niet mindere mate de tactische operatiën” ⁶⁾. Afgezien van het onjuiste gebruik van het woordje “der” ⁷⁾ zit hij ook met de tegenstelling tussen de woorden “wapen” en “dienst”. Hij zoekt een oplossing in het woord “hulpwapen” en geeft dit de functie van “dienst” (dienen van “de stafdienst en de tactische operatiën”) in de betekenis van “dienen”.

1945 - 1949

Het 2e Regiment Genietroepen hield zich tot en met de meidagen van 1940, medegeënt op het toenmalige operationele optreden, voornamelijk bezig met het tot stand brengen en onderhouden van statische verbindingen. De Tweede Wereldoorlog toonde daarna de noodzaak aan dat legers over goede statische maar vooral over mobiele verbindingen moesten beschikken. Daardoor ontstond er behoefte aan een andere organisatie van de verbindingstroepen en aan meer gespecialiseerd personeel om die mobiele verbindingen tot stand te brengen en in stand te houden.

Bij de opbouw van de Koninklijke Landmacht was in de eerste naoorlogse jaren het kernwoord: improviseren. Dat gold ook bij de oprichting van verbindingstroepen. De opbouw hiervan gebeurde, met overwegend uit Engelse voorraden afkomstige (verbinding-)middelen en naar Engels patroon, stapje voor stapje.

Door het positionele optreden in voormalig Nederlands-Indië kregen de verbindingstroepen daar een ongekend grote omvang en tevens ontstond er begrip voor hun taak en functioneren. De uitgestrektheid en terreingesteldheid van het operatiegebied aldaar vereiste een andere wijze van contact tussen commandanten dan via de statische lijn- of kabelverbindingen. Radioverbindingen bleken hierin te kunnen voorzien. Het waren de verbindingstroepen die veel van de radioverbindingen van het hoogste niveau tot en met het regimentsniveau, soms noodgedwongen tot bataljonsniveau, tot stand

Inspectie van de troepen in de Hojalkazerne

brachten en in stand hielden.

1 MEI 1949

Ruim 75 jaar traden de verbindingstroepen op onder de vlag van de Genie. Kort na de Tweede Wereldoorlog lag een verzelfstandiging van de verbindingdienst al min of meer in het verschiep, alleen het duurde waarschijnlijk wat langer dan verwacht ⁸⁾. Kapitein Kautz gaf voor de wens om zelfstandig te worden de volgende redenen:

- De technische bekwaamheid die noodzakelijk is voor het verbindingspersoneel, verschilt zoveel van die der Genie, dat een meer gespecialiseerde opleiding nodig is.
- De technische uitrusting zowel van de Pioniers als van de verbindingstroepen werd dermate uitgebreid dat het noodzakelijk is gescheiden aanvoerorganisaties in te stellen.
- De werkzaamheden van de Verbindingdienst zijn dermate toegenomen, dat uit personeelsoogpunt een afzonderlijk wapen gewettigd is ⁹⁾.

DE NAVO

Een andere grote verandering diende zich voor de verbindingdienst aan toen op 4 april 1949 de NAVO werd opgericht en Nederland deel ging uitmaken van deze organisatie. Deze deelneming had gevolgen.

- In het kader van de Marshallhulp door de Verenigde Staten vond er een omschakeling plaats van Engelse verbindingsmiddelen, organisatievormen en werkwijzen naar die van Amerikaanse apparatuur, organisaties en doctrines. Elke commandant op elk niveau van alle wapens en dienstvakken kreeg nu meer en betere verbindingsmiddelen.
- Het toewijzen vanaf 1952 van Nederlandse parate KL-eenheden aan het NAVO-opperbevel in Europa bracht ook het

reorganiseren en een andere inzet van de verbindingstroepen met zich mee als gevolg van andere wijzen van operationeel optreden.

- De technisch betere verbindingsmiddelen, vooral de radio's, maakten commandovoering tijdens het beweeglijk optreden mogelijk. De toegenomen dreiging van de inzet van tactische kernwapens in de midden jaren vijftig maakte een aanpassing van de verdedigingsdoctrine noodzakelijk met als gevolg een grotere nadruk op beweeglijke operaties ¹⁰⁾.

Voor de ontwikkeling van de verbindingdienst was de deelneming van de Koninklijke Landmacht aan deze organisatie een geweldige impuls. Hij zou in de komende veertig jaar uitgroeien tot één van de grootste wapens van de KL. Zijn hoofdtak in die periode was het tot stand brengen van verbindingen voor de hogere operationele commandanten. De verbindingen op lager niveau waren een zaak voor de commandanten van de overige wapens en dienstvakken.

DE GEVECHTSHANDLEIDING 1957

Na 1950 werd, behalve aan de opbouw van het leger, ook gewerkt aan doctrinevorming. Het resultaat van deze laatste activiteit vond haar neerslag in de eerste naoorlogse Gevechtshandleiding (VS 2-1386) die in 1957 verscheen. In punt 29 van dit voorschrift staat:

“De landstrijdkrachten worden verdeeld in wapens en diensten. De wapens hebben in de eerste plaats tot taak het voeren van het gevecht of het verlenen van gevechtssteun. De diensten hebben tot taak het verlenen van verzorgingssteun. Van sommige wapens liggen de werkzaamheden gedeeltelijk op het gebied van de diensten”.

Een omschrijving van de taken van de Ver-

Parade in de binnenstad van Utrecht op 1 mei 1949

bindingsdienst staat in §6 (punt 55):

“De verbindingstroepen hebben tot taak te voorzien in de verbindingen welke de gevechtsgroep- en hogere commandanten nodig hebben om hun bevelvoering te kunnen uitoefenen.

De verbindingdienst is tevens belast met het gebruik van en de verdediging tegen elektronische strijdmiddelen, het verlenen van fotodiensten, alsmede bevoorradings- en onderhoud van verbindingsmaterieel”.

Het hiervoor gestelde, dat in latere uitgaven van de Gevechtshandleiding ongeveer op hetzelfde neerkomt, duidt aan dat de verbindingdienst in de eerste plaats gevechtsteun leverde door:

- te voorzien in de verbindingen voor de bevelvoering, thans één van de aspecten van de commandovoering van commandanten van grotere eenheden;
- inhoud te geven aan de elektronische oorlogvoering.

Daarnaast leverde hij als wapen tussen 1952 en 2002 ook verzorgingssteun.

GEVECHTSOPERATIES, LDP II - DEEL A

Voorschrift 2 - 1386 Gevechtshandleiding is sedert 17 maart 1998 vervangen door de Landmacht Doctrinepublicatie LDP II Deel A (Gevechtsoperaties - grondslagen) en Deel B (Gevechtsoperaties - reguliere gevechtsoperaties). In beide delen komen de begrippen wapen en dienstvak niet meer voor. Wel is er sprake van een troepenorganisatie waarbij de eenheden ingedeeld worden op functionele grondslag. Naast de gevechtseenheden zijn er de gevechtssteuneenheden, de gevechtsverzorgingssteuneenheden en de commandovoeringssteuneenheden¹¹⁾. Tot de laatste categorie behoren de eenheden die de commandant en staf steunen bij de commandovoering en die eenheden welke niet tot de overige categorieën behoren. Naast staf- en (contra-)inlichtingeneenheden behoren ook verbindingseenheden hiertoe¹²⁾.

In de Leidraad staat: “verbindingseenheden beschikken over een groot aantal verschillende middelen waarmee informatievoorziening binnen en tussen de commandoposten wordt gerealiseerd. Afhankelijk van doel en type van deze verbindingsmiddelen zijn zij regionaal gegroepeerd dan wel direct gekoppeld aan betrokken commandoposten”.

Ten opzichte van het gestelde in VS 2-1386 uit 1959 is de taak van de verbindingdienst veranderd en uitgebreid. Niet meer alleen voorzien in verbindingen maar bijdragen aan de informatievoorziening¹³⁾ ter ondersteuning van de commandovoering. De ondersteunende taak van de verbindingdienst is dus gebleven. Maar door de komst van de informatie- en communicatietechnologie (ICT) zijn vooral de middelen sterk veranderd en als gevolg daarvan ook de inzet en werkwijze. Het personeel van de verbindingdienst is hierdoor veel meer betrokken geraakt bij het totale commandovoeringsproces van een commandant. Een andere grote verandering is dat niet alleen de commandoposten van grotere eenheden in beeld zijn maar dat personeel van de verbindingdienst tot op bataljonsniveau haar steentje bijdraagt.

TOT BESLUIT

Het Wapen van de Verbindingdienst heeft vanaf haar oprichting als wapen altijd een gevechtsondersteunende taak gehad. Gedurende 50 jaar verleende zij daarnaast als wapen ook verzorgingssteun. “Dienst” in het woord verbindingdienst had in dit geval dus niet de betekenis van dienstvak. Voor het woord verbindingdienst is mogelijk gekozen om duidelijk aan te geven dat de verbindingstroepen van de Genie zelfstandig waren geworden.

De ondersteunende taak van het Wapen van de Verbindingdienst is in de loop der jaren niet gewijzigd. Wat wel veranderde was, vooral sedert het laatste decennium, de in-

houd van die taak. Lang was dat het voorzien in de verbindingen van de commandanten van de hogere eenheden. Maar nu is het actief deelnemen aan het commandovoeringsproces van een tactische / operationele commandant tot op laag niveau vereist. Daaruit vloeit ook voort dat personeel van de verbindingdienst een belangrijke bijdrage levert aan de informatievoorziening, de besluitvorming en de bevelvoering van een commandant. Een taak die met zich meebrengt dat het personeel over zeer ruime kennis moet beschikken op het gebied van ICT, verbindingen, commandovoering en operationeel optreden. Een geweldige uitdaging want personeel met deze kennis is voor elke commandant van onschatbare waarde.

Foto's: Archief Museum Verbindingdienst

NOTEN:

1. Kautz, P.M., De Verbindingstroepen, Militaire Spectator 1947, p. 468
2. Steiging, F.H., Geschiedenis van de Verbindingdienst, KMA, IUB nr. 6117, 1960, p. 32
3. “Passing-out van cadetten bij de Signals” in: Onze Band, weekblad voor de Nederlandsche troepen in Engeland, 2e Jaargang Nr. 36, 30 november 1946, p. 1
4. Legerorders 1949, No. 88 L - LM.
5. Zie noot 4
6. Hootegem, E.J.C. van, De Tactiek in de Moderne Oorlog, VIII De Afzonderlijke Wapens, Militaire Spectator 1950, p. 488 - 489
7. Het woord verbindingdienst is mannelijk en daarom: van de
8. Zie noot 3
9. Zie noot 1
10. Leidraad Commandovoering LD I, juli 2000, p. 25 e.v.
11. Commandovoeringsondersteuning is de ondersteuning van het commandovoeringsproces, bestaande uit het geheel van personeel, organisatiestructuur, apparatuur, infrastructuurfaciliteiten en communicatiemiddelen. Leidraad Commandovoering LD I, p. 115 / 214
12. Gevechtsoperaties - grondslagen LDP II, Deel A, p. 97 en 104
13. Informatievoorziening ondersteunt de commandovoering en voorziet in een optimale organisatie en structurering van de verwerving, de verwerking en de distributie van gegevens en informatie binnen en tussen alle functionele deelgebieden en de eenheden, commandanten, staven, wapensystemen, sensoren en overige gegevensbronnen. LD I, p. 115 / 21